

CECHY DZIECI UZDOLNIONYCH i ZDOLNYCH

Cechą charakterystyczną dzieci i uczniów uzdolnionych jest wczesne, spontaniczne pojawianie się pewnych predyspozycji i wysokiego poziomu sprawności w określonym obszarze aktywności. Ważna jest w tym zakresie rola nauczyciela w rozpoznaniu zdolności dziecka i odpowiednim stymulowaniu jego rozwoju.

Organizacja pracy z dziećmi i uczniami uzdolnionymi

Punktem wyjścia do odpowiedniej organizacji pracy z grupą dzieci i młodzieży uzdolnionych jest rozpoznawanie ich uzdolnień i zainteresowań. Diagnoza powinna objąć jak najszerszą grupę uczniów. Potrzebę tę uzasadniają wyniki badań, na podstawie których szacuje się, że uzdolnienia wybitne posiada ok. 2–3% populacji, natomiast osoby bardzo zdolne to ok. 13% populacji. Najwięcej jest osób przeciętnie zdolnych – ok. 34% populacji. Warto wziąć pod uwagę, że według tzw. puli talentów 25% dzieci w grupie warto objąć działaniami stymulującymi – stały procent zwiększa szansę dla dzieci ze zdolnościami trudnymi do zidentyfikowania.

Charakterystyka dziecka uzdolnionego w wieku przedszkolnym

Wiek dziecka	Osiągnięcia rozwojowe dziecka uzdolnionego
2–3 lata	<ul style="list-style-type: none"> • jest zainteresowane czytaniem mu tekstami, oglądaniem bajkami, filmami, komentuje ich treść, opowiada, precyzyjnie odtwarza, • długo koncentruje się na danej aktywności, • ujawnia zainteresowanie w określonych obszarach, np. litery, liczenie, • preferuje zabawy z dorosłymi i starszymi dziećmi, • ma bogate słownictwo, wypowiada się poprawnie, „dojrzałym” językiem, tworzy rozbudowane wypowiedzi, • lubi prezentować swoje umiejętności, • bawi się zabawkami przeznaczonymi dla starszych dzieci, • obsługuje urządzenia multimedialne, • wcześnie zaczyna przejawiać zainteresowanie czytaniem, • poszukuje zainteresowania i zrozumienia ze strony dorosłych, „poważnego” traktowania
3–4 lata	<ul style="list-style-type: none"> • doskonalili umiejętności już nabyte, • lubi dyskutować, oczekuje odpowiedzi, bardzo dużo mówi, • interesuje się czytaniem, zna litery, • zadaje pytania do treści książek, na temat czynionych spostrzeżeń, • potrafi przekonywać i argumentować, • podejmuje próby samodzielnego czytania i pisania, • potrafi zaplanować strategię działania, • realizuje i forsuje swoje pomysły
4–6 lat	<ul style="list-style-type: none"> • często samodzielnie czyta i pisze, • interesuje się poważnymi dziedzinami wiedzy, zna terminologię w tej dziedzinie, • logicznie rozumuje, wnioskuje, • rozumie pojęcia liczb i procedur matematycznych, • ma duży zasób wiedzy dotyczącej faktów, zdarzeń, • samodzielnie wyszukuje informacje, korzysta z urządzeń cyfrowych, • ma tendencje do myślenia abstrakcyjnego, • stawia hipotezy, • tworzy teorie uzasadniające swoje pomysły, spekuluje, projektuje,

- często gra na instrumencie, w szachy,
- interesuje się działaniem maszyn i urządzeń,
- konstruuje,
- rywalizuje w grach ze starszymi.

Cechy dzieci zdolnych

Cechy funkcjonowania dziecka zdolnego, na które nauczyciel powinien zwrócić uwagę w toku prowadzonych obserwacji:

1. łatwość zapamiętywania i uczenia się nowych umiejętności, duży zasób wiadomości o otaczającym świecie, dziecko uczy się chętnie, szybko i efektywnie;
2. ciekawość poznawcza – dziecko jest dociekliwe, spostrzegawcze, wykazuje zainteresowanie otoczeniem,
3. sprecyzowane, ukierunkowane zainteresowania;
4. dziecko zadające dużo pytań (cechą charakterystyczną tych pytań jest ich jakość, pytania problemowe, abstrakcyjne pojawiają się bardzo wcześnie, np. u 2-latka na poziomie 4-latka, a u 8-latka na poziomie 15-latka);
5. aktywność i inicjatywa w działaniu (dziecko inicjuje zabawy, ma oryginalne pomysły, bogatą wyobraźnię, jest zainteresowane różnymi formami aktywności, ma potrzebę ekspresji przeżyć w różnych formach – opowiadanie, ruch, muzyka, plastyka; jest twórcze);
6. chęć wykonywania zadań umysłowych, zdolność do skupienia uwagi na interesującej dziecko aktywności przez dłuższy czas;
7. samodzielność w działaniu, dziecko ma własne pomysły na realizację zadania stawianego przez nauczyciela;
8. umiejętność uzasadnienia własnego zdania i przekonywania do swoich pomysłów, dyskusowania, argumentowania.

Sformułowanie jednoznacznego opisu ucznia zdolnego jest trudne, ponieważ uczniowie ci nie tworzą jednorodnej grupy. Przeważnie postrzega się ich jako posiadających wrodzone predyspozycje do określonego działania i sprawniej od innych wykonujących zadania, z lepszymi rezultatami niż ich rówieśnicy w zespole klasowym. Najczęściej występujące cechy uczniów zdolnych z podziałem na strefy rozwoju znajdują się w tabeli 10.

Cechy uczniów zdolnych

Sfera rozwoju	Cechy uczniów uzdolnionych
Poznawcza	<ul style="list-style-type: none"> • ciekawość i aktywność poznawcza przejawiająca się w zadawaniu wielu pytań i formułowaniu problemów, • wnikliwość, dociekliwość, • wysoki poziom zdolności logicznego rozumowania, umiejętność kojarzenia, wnioskowania, • otwartość na nowości, • spostrzegawczość i umiejętność obserwacji, • zdolność szybkiego uczenia się,

	<ul style="list-style-type: none"> • szeroki zasób wiedzy – szczególnie w zakresie interesującej ucznia dziedziny, • samodzielność w zdobywaniu wiedzy, • zasobność i trwałość pamięci, • zdolność koncentracji, • podzielność uwagi, • szybkie tempo uczenia się, • wyobraźnia, • oryginalność myślenia, • elokwencja, • bogate słownictwo, płynność słowna, • krytyczny stosunek do informacji, dążenie do ich weryfikowania, • niezależność w formułowaniu sądów i opinii, • podejmowanie dyskusji
Społeczno-emocjonalna	<ul style="list-style-type: none"> • odpowiedzialność, • samodzielność, • obowiązkowość, • systematyczność, • wytrwałość, • otwartość na potrzeby innych, empatia, • aktywność społeczna, • adekwatna samoocena lub wysokie poczucie własnej wartości i skłonność do dominacji, • introwersja i brak potrzeby integracji z grupą, • krytyczne nastawienie do zadań subiektywnie postrzeganych jako nieatrakcyjne, • bezkompromisowość, • przywiązanie do własnych sądów
Osobowość	<ul style="list-style-type: none"> • komunikatywność, • odpowiedzialność, • pracowitość, • uczciwość, • rzetelność, • szybka adaptacja do nowych warunków, • radzenie sobie w trudnych sytuacjach, • skuteczne przekonywanie, • dokładność i precyzja, • skuteczność działania, • przewidywanie ryzyka, • prawdomówność, • dokładne wykonywanie poleceń, • wytrwałość, • pewność siebie, • staranność, • zdecydowanie w podejmowaniu decyzji, • operatywność, • dążenie do celu, • stanowczość, • konsekwencja, • szybkie podejmowanie decyzji, • szybkie działanie, • radzenie sobie ze stresem, • przedsiębiorczość, • poczucie humoru (czasem specyficzne), • spontaniczność,

	<ul style="list-style-type: none"> • impulsywność
Motywacja	<ul style="list-style-type: none"> • silna motywacja wewnętrzna ukierunkowana na wybrany problem lub czynność, • samodzielne inicjowanie aktywności, • chęć zaspokojenia ciekawości i wzbogacenia doświadczeń, • niezależność w działaniach od otoczenia, • czerpanie satysfakcji z wykonywania czynności, • dążenie do potwierdzania i podnoszenia własnej wartości, • motywacja osiągnięć – nastawienie na osiągnięcie wyniku, sukcesu.

Rozpoznanie uzdolnień uczniów

Według badań około 14% dzieci uzdolnionych wykazuje różnego rodzaju zaburzenia: emocjonalne, behawioralne, uczenia się i inne. Z uwagi na współwystępowanie tych trudności, uczniów zdolnych często określa się jako podwójnie wyjątkowych. W praktyce zdarza się również, że część uczniów uznanych za zdolnych nie wykorzystuje swoich możliwości i osiąga wyniki gorsze od potencjalnie wynikających z ich zdolności. Zjawisko to określane jest jako Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych (SNOS). Szacuje się, że może ono dotyczyć nawet połowy populacji uzdolnionych uczniów.

Trudności uczniów mogą sprawiać, że nauczyciele nie rozpoznają ich jako uzdolnionych, postrzegając ich jedynie przez pryzmat deficytów, co w konsekwencji może prowadzić do dalszych trudności w rozwoju i funkcjonowaniu ucznia.

Rozpoznanie uzdolnień uczniów sprzyjać będą:

- obserwacje pedagogiczne prowadzone podczas bieżącej pracy na zajęciach edukacyjnych (rozpoznanie mocnych stron, ewentualnych trudności, zainteresowań, motywacji do nauki, stylu pracy, zaangażowania),
- obserwacje zachowania ucznia, zakres prezentowanych umiejętności w różnych sytuacjach szkolnych (muzycznych, wokalnych, tanecznych, sportowych, organizacyjnych),
- rozmowy z uczniami – np. na temat sposobów spędzania wolnego czasu, sytuacji rodzinnej, zainteresowań, planów,
- analiza wyników nauczania, sprawdzianów, egzaminów zewnętrznych (należy pamiętać, że nie zawsze odzwierciedlają one rzeczywisty potencjał dziecka), opinie innych nauczycieli i specjalistów,
- osiągnięcia w konkursach, olimpiadach,
- rozmowy, wywiady z rodzicami,
- opinie kolegów i koleżanek,
- analiza dokumentacji (opinie, orzeczenia, arkusze obserwacji, wytwory pracy ucznia, prace pisemne, artystyczne, prezentacje).

Międzynarodowa Konferencja Naukowa z zakresu wspierania uzdolnień „Łamigłówki z Dolnej główki”

DODN Wrocław, październik 2019

